

BIBLIA

Az decemberi elmélkedéseket Bulányi György, a januáriak közül az első négyet a bányai közösség, az utolsót Várnai László baltatonboglári plébános készítette.

December 4. — Advent 2. vasárnapja — Mk 1,1–8 — Vallásosságnál több

Nem volt Zakariás fia Jánosnak más meg jobb dolga, mint kimenni a pusztába? Nem volt valami tisztos munkaviszonya, amiben tette volna a dolgát? Nem volt családja, melyről gondoskodnia kellett volna? Mért adta fejét sáskameg vadmézkosztra, testét meg teveszörre meg bőrvögre? Mért nem maradt odahaza? Mért nem evett meg öltözködött úgy, mint polgártársai? Mit akart különködésével?

Feltűnősködni. És sikerrel: kivonult hozzá a pusztába Júdea egész vidéke és Jeruzsálem minden lakója. De miért feltűnősködött? Miért nem ült meg a fenekén? Azért, mert nem tudott szegény, nyugtalan volt. Azt gondolta, hogy így, ahogy van, nem lehet tovább. Mi? A világ sora, vagy legalábbis Izraelé. Valamit csinálnia kell már az Úrnak, mert így nem maradhat. El kell jönnie az Úrnak! És Zakariás fiának, Jánosnak a dolga, hogy elkészítse az Úr útját, egyenessé tegye az ösvényeket, hogy eljöhessen rajta az Úr. Kikereste magának a Törvény és Proféták

című szöveggyűjteményből az erről szóló sort – Izajás könyvéből.

Hiába feltűnősködött? Nem egészen. Akik kimentek hozzá, megvallották bűneiket, ő pedig egy vallásos cselekményt végezhetett el rajtuk. Mit? Belemerítette őket a Jordán vizébe. Mire volt ez jó? Akik megvallották bűneiket, elhitték, hogy valomásuk fejében tett valamit az Úr velük. Mit? Hát nyugtázta a vallomást, s igazolta: Tiszták vagytok, megbocsátok nektek, rendben a szénátok. S aztán hazamentek; családjukba, munkájukba, falujukba.

Ez kell a zsidónak, azaz a magyaroknak... Ha csinálunk valami vallásosat, akkor mehetünk haza, akkor rendben vagyunk. Főleg akkor, ha jó messze csináljuk a vallásosat! Ha elköltünk érte egy-két tízezrest, s meglátogatunk egy szép messzi tájat, s rajta valami kegyhelyet. Megnyugszik tőle a lelkünk.

Nagy jók reményében nyújtotta János e vallási lehetőséget. Nem minden ez a bűnbánat és megmerülés a Jordán vizében. Miért? Mert hát ő csak útkészítő, s

nem az igazi. Nem az, aki az Eljövendő. Az majd János után jön, s nem a Jordánba fogja meríteni őket, hanem magába az Úr Lelkébe. S akkor lesz majd rend, ha nem is a nagyvilágban, de legalábbis az Úr választott népében, a zsidók körében. Ebben reménykedett János, Zakariás fia.

S mi kétezer esztendővel azután, hogy eljött már az Eljövendő, miben tudnánk reménykedni? Ez a kérdés így semmit sem ér. Csak amúgy. Hogyan? Hát így: Én magam – egy a hat és fél milliárd emberből, aki él a földtekén –, én, én magam miben reménykedem?

Gorombáskodjam most magammal? Megtehetem, s elmondhatom. Hát én abban, hogy sikerül elvégeznem azt az iskolát, amelybe felvettek, megszereznem azt az állást, melyet megpályáztam, kifizetnem a számláimat... és minnek soroljam a többi? Avagy talán én is nyugtalan vagyok, mint János? Én is azt gondolom, hogy történnie kell valaminek Magyarországon, és... és ennek érdekében teszek valamit? Valami jánosit? Ne túlozzuk el a dolgokat! Inkább majd csak azt teszem, amit eddig. Elmegyek egy szép kegyhelyre, tele reménnyel, hogy majd csak tesz valamit az Úr!

De hát volt ideje már kétezer vagy ötvenezer éve, s mit tett? Mit? A világ maradt olyan, amilyen volt? Jobbá vagy rosszabbá sem lett talán. S van az Istennek olyan küldötte, aki megmozdít engem, s teszek is valamit, ami több, mint vallási cselekmény? Kivonulok legalább a pusztába, sáskát és vadmézet eszek, teveszört meg bőrvöveget veszek magamra? Ugyan már, nem ettem boldogombát!

December 11. — Advent 3. vasárnapja — Jn 1,6–8.19–28 — Jézus csábítása

És más is nyugtalanzkodott. Már készül is otthagyni faluját, családját, szakmáját, s elmenni Jánoshoz. El is megy oda, de a Jordánba megmerülés után nem megy haza falujába, családjába, szakmájába. Ott sem marad János mellett, csak kivonul egy másik pusztába, s vadállatok között él negyven napig, s mellékesen még bőjtől is. Nem „szigorúan”, hogy háromszor eszik napjában, és negyven napig.

Amikor majd kijön a pusztából, nem merít be a Jordán vizébe senkit. Hagyja a vallási cselekményeket... Van a vallásában ebből elég. Majd él azzal, ami van: elmegy szombatoként a zsinagógába – ez volt a szokása. Ott meg gyakorolta a másik szokását. Mit? Hát tanított. S mit? Azt, amire rájött a negyven nap alatt.

Azután megpróbált valakit megához bolondítani. Elszeretni őket az apjuktól-anyjuktól. A még bolondíthatókat: a fiatalokat, a tizenéveseket. És sikerült neki. Hamarosan majd tizenkettővé is teszi őket, s azok három éven keresztül együtt járkálnak Vele. Fel s alá, Galileától Jeruzsálemig, meg vissza. Miért? Mert elhitték, hogy nem János és nem más, hanem Jézus – a Messiás. Az, akiről János be-

szélt. Az, aki az Eljövendő. Az, aki megérkezett. Ő, aki maga az élő Isten fia, s mondja majd: Azért jöttem, hogy...

S aztán elmentek ezek a tizenhármak mind a maguk útján, s megtalálták a maguk halálnemét. Egyikük sem halt meg paplanos ágyban. Ki kereszten fejjel fölfelé, ki kereszten fejjel lefelé, ki meg kard élén, vagy letaszítva a mélységbe. Ahogy a mindenkori urak akarják. Az ő szokásuk szerint, és vallási cselekményként. Az ám! Így volt. De ez mind történelem, meg messzi múlt, s ezért nem érdekes.

Más az érdekes? Bizony. Az, hogy én mit csinálok, miután vallási cselekményben részesülök? Hazamegyek utána vagy nem? Elbolondítható vagyok-e? Jelentkezem-e? Vagy túl provokatívnak minősítek minden efféle csábítást? Csak ez az érdekes. Az, hogy látogatom tovább a vallási cselekményeket, amíg ki nem nővöm őket, vagy megmaradok mellettük halálomig! És ágyban párnák között... mert az én – magam gyártotta – Jézusomnak az ilyesmi nem érdekes...

Csak az az érdekes, hogy magam nyugtalan vagyok-e? Én is, miként János meg a Messiás? Nyugtalan azért, mert én is azt gondolom, hogy így nem maradhat, ahogy van. Magyarországon sem, az

EU-ban sem, meg a nagyvilágban sem. Vagy azért ennyire nem vagyok nyugtalan. Van annyi történelmi tapasztalatom, hogy nem lehet ezen a világon változtatni. Legalábbis lényegesen nem, mert az urak vigyáznak. S aki nyugtalanodik, hamar lenyugtatják. Kereszten vagy máglyán, vagy más nyugtatóval. Valami szedatívummal, amivel megszabadítják őt a világtól, s a világotól. Az ám, hazám.

Én pedig ne dicsekedjem mással, mint Jézus kereszttel... – az ilyesféle nagy szavak engem már hidegen hagynak, úgy sem lesz belőle semmi más, mint ami mindig is volt... valami golgotai. Ez az én jelszavam? Ha ez, akkor biztosan nem gyűjtök senkit. S bevégezem életem, s azok is, akiket nem gyűjtöttem – ágyban és párnák között.

Vagy nem? S elmegyek a pusztába, s nem jövök ki belőle, amíg meg nem hallom belülről, egészen belülről: Te vagy az én szerelmes lányom, vagy fiam! S megyek a magam útján, s lesz, ami lesz! Mi? Hát a szerelmes lányok és fiúk útja és sorsa. Akárhogy is nevezik majd a helyet, ahol kilehelem a lelkem. De fennmarad majd a hely neve. Erről tanúságot teszek. Azon az alapon, hogy ezek a helynevek megmaradnak az emlékezetben, s mindörökké...

December 18. — Advent 4. vasárnapja — Lk 1,26–38 — „Tetszhető az égnek”

Örülj, kedves Szűz! – így magyarázza majd 1541-ben Erdősi Sylvester János Gábiel főangyalnak Máriához intézett szavaiban a megszólítást. Az Üdvözlégy helyett. S minek örüljön a kedves szűz? Hát csak annak, hogy Gábiel körülzött a fiatal fehérszűzeken, s megakadt a szemé rajta. Ahogy Vörösmartynk képzelte: „Mely leánynak szíve rejt szerelmet, / Gondolatja mégis feddhetetlen, / Tiszta, szent és tetszhető az égnek, / Arra szálljon csókok áldomásul.” Meg azért örüljön, mert el tudta mondani: „Íme, az Úr szolgáló leánya: történjék velem szavaid szerint!”

Mert előre nem lehet tudni semmit. Csak igent kell mondani az Istennek. S hálaénekekkel is: „Magasztalja lelmem az én Uramat. / Örvendezve élek szárnyai alatt. / Szolgálója lettem, lepillantott rám, / Alázattal zengi dicséretét szám”. Sose tudakoltam, ki írta e sorokat, csak fűjöm jó negyven éve Bárdos tanár úr e szíve-met szorító vagy melengető dallamát. Talán ő maga? Sokféle öröm van az életükben, de egyhez nem hasonlítható semmi sem. Ahhoz, amely beleköltözik szívünkbe, amikor igent mondunk lelkünk leg-

bensőbb hangjára – az Istennek. Lehet majd belőlünk fájdalmas anya is, de az első csók íze nem feledhető, az mindörökké megmarad.

Ha megkérdendők Jánost vagy Jézust, vagy Máriát: Mondjátok már meg most, hogy érdemes volt-e akkor Machairában karddal lefejeződni, lelked a golgotai kereszten kilehelni, vagy ott fájdalmas anyává lenni? Bizonyos vagyok, hogy azt mondanák, hogy érdemes volt. Miből gondolom? Csak abból, hogy magam sem cserélnék senkivel. S késő vénségemben is vallom, hogy nem bánom, nem bánom, csak szívből sajnálom, hogy nem tudtam tisztábban követni az én legbensőbb hangomat, s hogy csak annyira sikerült, amennyire. De **sohasem** – legyen az Isten átka rajtam / **fordulnék vissza** – bárha beledöglénem is – magyarátom Babits vastagon szedett, mert versében latinul írt szavait.

Bár ezután az angyal eltávozik, s én ott maradok... És kiszámíthatatlan, ami majd történik velem, de mindegy az, mert már igent mondtam, és kész, és nincs tovább. És semmi sem történhetik velem, mert ott vagyok az Isten tenyerén: S ha

napom süllyed az ég peremén, te fogod le majd az én szemeim... ahogy a Csicsijja, bubúja... kezdetű bölcsődal énekl.

Az Advent vége közeledik, s jövő vasárnap Karácsony lesz már, s kérdezem magamtól, hogy milyen lesz a karácsonyom? Mi értelme van az ilyen kérdéseknek? Liturgikus napok és liturgia mért hozna változást az életemben? Senki, de senki: sem egyház, sem Isten nem tud helyettem szentülni. Csak én magam. S nem is a szentülést kell kérdezem, hanem valamit, ami ennél sokkal több. Azt, hogy ki tudok-e bújni mai bőrömből? S valamit végre elhatározni, ami megváltoztatja az életet! S arra, ami túl provokatívna minősül, végre igent mondani! Elindulni valamerre, amerre még nem jártam. Jánosnak, Jézusnak, Máriának utána menni, s végre tenni azt, amit eddig még nem tettem! Tenni azt, aminél kevesebb nem elég, és nem elég. Nem, mert az Isten sem mérícskél, hanem csak ad és ad. Nem mérícskél, hanem szolgál és szeret... Ahogy Weöres mondja. „Uraktól nyüzöség a végtelen ég, / És szolga csak egy van, az Isten.” Leszek-e az Isten szolgáló leánya, vagy fia?

December 25. — Karácsony — Lk 2,1–14 — A Kisdéd Birodalma

Kisdedet találtak pólyába takarva és jászolba fektetve – Hát eljött az Eljövendő. Kisdédként. És pólyába takarták, ha már ez a kezdete az ember életének. Csak egyben tér el többi társától: az, hogy jászolba fektették. Meglehet a véleményed az apjáról, mert gondoskodhatott volna legalább bölcsőről. De nem gondoskodott. Nem. S azért nem, hogy egyszer s mindenkorra tudomásul kelljen vennie mindenkiné, amit Weöres Sándor tudott, hogy az Isten nem tartozik az urak közé.

Ki az úr? Akinek többje van, mint embertársának. Ennek az alapján parancsol annak, akinek kevesebbje van, mint neki. Ezért aztán az Isten nem parancsol, nem kényszerít, csak hív, csak csalogat. Mire? Országot csinálni vele. Olyan országot, melyben neked is egy dénár, meg nekem is. Olyan Országot, melyben nem mond senki semmit magáénak, mert mindenük közös. Olyat, amilyenről az egyszeri párttitkár is beszélt. Hogyan? Csak úgy, hogy amikor majd a kommunizmus megvalósul, minden lesz a GUM áruházban, és akármit is elvihetünk belőle haza, és fize-

tés nélkül. A hallgatóság még csak a szocializmust építi, és egy asszony kérdést tesz fel:

- Szilzskinbunda is lesz az áruházban?
- Természetesen.
- Akkor én majd kilencet viszek haza belőle, azt is tehetem?
- Asszonyom, vetközzék le pucérra!
- Nem teszem.
- Miért?
- Mert szégyellem magam.
- Majd azt is szégyelli, hogy kilencet vigyen haza...

A gazdagság nem bűn, hanem alkalom arra, hogy alamizsnázkodjunk – tanítják a keresztény századok. Az Isten pedig jászolba rakja a fiát. Csak azért, hogy világos legyen: nem építheti közülünk Országát az, akinek többje van, mint a másik embernek. Senki! A Fia sem! Majd ha a Gyermekek kinövi a jászlat, elmegy a Jordánhoz, s az apjuktól-anyjuktól elcsábított fiatalokat megtanítja gyógyítani, ezt mondja nekik: Ingyen kaptátok, ingyen adjátok! S egy lyukas fillér sem lesz az ő zsebében sem, tanítványaiéban sem.

Nem lehet Országot építeni, csak a köztulajdon alapján. Legalábbis Jézus így látta. Meg még 18 századdal később is egy másik zsidó, a kikeresztelkedett jénai, Karl Marx is. Rajtuk kívül még egy magyar is:

*S az új Városban elrendelte Ilona,
Hogy Jézuskának legyen arany jászola.
Ha nincs aranyból s megmarad,
ami volt, a szalma,
Még ma is állana a Kisdéd Birodalma.
Szegényeké volt a Birodalom,
Mert Betlehembem nem aranyból volt
az alom...*

– írja 1959-ben a kezdeti *Vigilia* egykori lírikusa, Horváth Béla.

Ími könnyű, egyszer már tenni kell. Kinek? Nekem! Semmi sem menthet fel. Nem tudok senkit küldeni. Ha az Istené vagyok, akkor csak hívhatok. Mire? Országépítésre! Kiket hívok? Szegényül és szegényeket. A gazdag ifjút is! Ha eladja mindenét, akkor jöhet.

Az Isten vár: „Elöttem szolgálaim a századok. / Fújják a szikrát, míg láng lesz belőle.” Az Isten engem vár. Boldog Karácsony! Lehet boldog karácsonyom, ha engem hiába vár?

Január 1. — Újév ünnepe — Lk 2,16–21 — Halogatás nélkül

Mindenki tette a dolgát. Nem halogatta, nem fontolgatta. Az angyalok hozták a hírt, a pásztorok vették az üzenetet, és cselekedtek, Mária gondolkodóba esett. Nem egyforma feladatuk volt. Kinek gyakorlati, kinek elméleti.

Az összhang az események körül, a gondolatok, a történések és a cselekedetek koszorúba fonódása minden szereplő számára élmény értékű.

Fontos, hogy a körülöttünk zajló eseményekből kihalljuk az üzenetet. Minden

tőlünk független körülmény hordozhat számunkra, közösségünk számára tanulságot. Mária időt szánt ezek megértésére. Nem kapkodott, ráért, és bizott abban, hogy a maga idejében mindent megért. Mint a magvetés, úgy hullott lelkébe a

pásztorok szokatlan viselkedése, elbeszélése. A konkrét utasítást viszont végrehajtja, Jézus a Jézus nevet kapja.

Aztán fontos, hogy az üzenet kihallása, meghallása után kellő időben elinduljunk, mozduljunk. A pásztorok felkerekedtek. Nem volt közvilágítás, nem volt zseblámpa

és kikövezett út. Nem várták meg a reggelt, nem suvikkolták a cipőjüket (talán nem is volt nekik), nem öltöttek másik ruhát. Nem akartak másnak látszani. Komolyan vették a hírt. Nem kezdték egymást lebeszélni, nem féltették magukat. Biztatták egymást, bátorították egymást, és sietve indultak. Szívük és

életük egyszerűsége alkalmassá tette őket arra, hogy Isten eszközei legyenek.

Lelki egyensúlyunkhoz, életünk harmóniájához szükséges meghallanunk a tettekre szólító lelkiismeret szavát, és halogatás nélkül megtennünk a megfelelő, megfelelő időben, megfelelő helyen.

Január 8. — *Vízkereszt* — Mt 2,1–12 — *Nyitás befelé*

Gáspár, Menyhért, Boldizsár. Három szép név. Lehet, hogy királyok voltak, de ha királyok voltak, akkor nem ők keresték fel Jézust. Bizonyára népi hagyomány szerint nevezi őket királyoknak József Attila. A hatalom képviselőire nem jellemző az a bölcsesség, amely a napkeletről érkezőkről árulkodik.

Máté bölcssekről beszél, akik belső indíttatás miatt figyeltek fel a külső jelekre,

és indultak megkeresni a zsidók újszülött királyát, a Messiást. Valóban bölcssek voltak, mert a befelé hallgató ember többet lát a külvilágból.

Heródes viselkedése e világi szempontból természetes. Félti mindazt, amit az uralkodása, hatalma biztosít.

Így, karácsony után, a fenyő potyogó túleveleinek takarítása közben illik elgondolkodnom, mennyire vagyok nyi-

tott a belső hangokra, hogy a bölcssek példájára meglássam azt, amire teremtve vagyok. Meglátni Istent a természetben, embertársaimban, önmagamban. Minél többet fedezek fel belőle, annál nagyobb lesz az igényem a még több meglátására. Ennek eredménye nem lehet más, mint földi életem végén a „színről színre látás”.

Adja Isten, úgy legyen!

Január 15. — *Évközi 2. vasárnap* — Jn 1,35–42 — *Rátalálni Jézus titkára*

János apostol és evangélista nem magyarázgatja az eseményeket, nem értelmezi Keresztelő János szavait, pedig jó lenne. A mai szóhasználat annyira megszűnik az akkori keleti stílustól, hogy egy kicsit bővebb felvilágosítást várnánk arról, mit is kell értenünk Isten Bárányán. A két tanítványnak azonban ennyi is bőven elég volt ahhoz, hogy Jézus után eredjenek, és finoman, de annál egyértelműbben meghívassák magukat.

Kíváncsiság hajtotta őket? Vajon az egyetlen fontos kérdés volt az életükben:

Mikor jön el a Messiás, és ki lesz ő? Arról, hogy Jézus a Messiás, egyetlen nála töltött éjszaka meggyőzte őket. Mégpedig olyan erővel, hogy nem tudták magukban tartani ezt a bizonyosságot. Vajon mit mondhatott nekik Jézus? Izgalmas titok birtokába jutottak.

Azért gondolom, hogy titokként kezelték, mert nem a piacon kiabálták világgá e nagy felfedezést, hanem András személyesen adta tovább testvérének. Pedig a piacon való kihirdetés jogos lett volna, hiszen a szidóság akkorra már nagyon ki-

volt éhezve az Eljövendő jelenlétére, hatalmára, segítségére. Készenléti állapotban voltak, kardjuk, nyelvük kihegyezve.

Isten országa valóban nem látható módon jött el, jön el. Személytől személyig terjedt, és terjed a hír: „Megtaláltam a Messiást.” Egészen hétköznapi, sallangoktól mentes módon. Bensőséges, mint Jézus becézése, viszonyulása Simonhoz. Bár ez a becenév a szó szoros értelmében kemény.

Te, kedves testvérünk, hogyan találtál rá Megváltó(t)zta)tódra?

Január 22. — *Évközi 3. vasárnap* — Mk 1,14–20 — *Munkatársak kerestetnek!*

Ahhoz, hogy Jézus teljesítse küldetését, szüksége volt és van munkatársakra. Szüksége volt Keresztelő János előkészítő prédikálásaira, szüksége volt a tanítványaira, szüksége van ránk. A hatalom képviselői Jánost sem nézték jó szemmel, Jézust sem, a tanítványokat sem, és természetesen minket sem.

A legbelső tanítványi kör nem esetleges, hanem tudatos kiválasztás eredménye. Jézus élő közösséget alakít azokból, akiket meghívott. „Otthagyták hálójukat, és csat-

lakoztak hozzá.” Nem havonta egyszeri, esti találkozóra hívta őket, egy kis evangélium-megbeszélésre, egy kis imádkozásra.

Ami követői iskolázottságát illeti, Jézus látszólag igénytelen. Vagy talán pont azért voltak alkalmas szántóföldjei az igének, mert nem voltak teológiailag képzett, pallérozott elméjű nagy gondolkodók? Könnyebb annak a gondolkodás-átalakítás, akinek nincsen sokféle, kialakított vagy betanult képe Istenről, világról, emberekről, szeretetről?

A 15-ös vers megérne egy külön lapot. Csupa, csupa rejtély, csupa talány. Egyáltalán, mi az idő? Mennyi, mekkora, hogy be tud telni? Mivel telik be? S ki az, aki be tudja tölteni?

Voltál már úgy, testvér, hogy úgy éreztél, betelt, kiegészült valami benned, körülötted? Hogy azt a nagy úrt, amit életnek nevezünk, betöltötte Valaki? Hogy olyan közel jött Isten, hogy egészen a leked pereméig ért?

Január 29. — *Évközi 4. vasárnap* — Mk 1,21–28 — *A szó hatalma*

Napjaink sokféle értékválsága közül kiemelkedő helyen áll a szó, a beszéd, a tanítás válsága. A sok beszéd, a hiteltelen szó és a hazug tanok egyre fokozzák a szó leértékelődését. A politikusok szócsatái, az írók-művészek „realista” káromkodásai és a hithirdetők-tanítók „pénzszaga” tovább növeli a válságot.

Ahhoz, hogy a szó visszanyerje Istentől akart, emberhez méltó értékét, képviselőinek Jézushoz kell fordulniuk.

Jézus idejében is ellaposodott a zsinagógai istentisztelet tanítói része. A mózei törvények ismételtetése tömény unalmat válthatott ki. Jézus azonban már fellépésével is felkavarta az állóvizet. Az

írásokat bátran önmagára alkalmazta: „Ma teljesedett be az Írás, amit az imént hallottatok” (Lk 4,21). Világosan megmondta, mi az Isten akarata. Következésképpen gyógyított szombaton, hogy nyilvánvalóvá tegye: az emberért vannak a törvények, nem pedig fordítva. Nála a szavak hitelét a velük egyező tettek támasztották alá. Nemcsak mondta, hogy Isten szombaton is jó, hanem minden ellenkezés dacára meg is mutatta a betegek, bűnösök, megszállottak javára.

A kafarnaumi zsinagógában szembeállt vele egy zavaros, meg-nem-tisztult lelkiületű ember. Féligazságokat harsogó szavai Jézus küldetése ellen irányultak.

Jézusnak gyorsan kellett cselekednie. Mivel az ember szabadulásáért jött, meg kellett gyógyítania a megszállottat. Még azon az áron is, hogy ezután gyógyítónak tekintették tanítói küldetése rovására.

A szó hatalmát Jézusnál sohasem váltotta fel a hatalom szava. Hiába sürgette a tömeg, remélte a szűkebb tanítványi kör, következetesen elutasított magától minden evilági pozíciót. Hűséges maradt Atyja akaratához, a szolgáló magatartáshoz még akkor is, amikor ellenfelei szájából elfogytak a szavak, és erőszakkal hallgattatták el.

A szó becsületét és hatalmát Krisztus elszánt követése adja meg.